

Ks. JERZY WITCZAK¹, o. JANUSZ KACZMAREK OP²

CENTRALNY KATALOG FEDERACJI BIBLIOTEK KOŚCIELNYCH FIDES W SYSTEMIE KOHA

Utworzenie katalogu centralnego bibliotek kościelnych było jednym z głównych celów Federacji FIDES od samego początku jej istnienia³. Najpierw powstawał on w systemie MAK – na miarę ówczesnych możliwości technicznych – poprzez agregację danych nadsyłanych na dyskietkach przez biblioteki członkowskie. Od 1993 roku był udostępniany w Internecie, a od 1994 roku na płytach CD. Następnie w 2004 roku rolę centralnej informacji o zasobach bibliotek kościelnych zaczęła pełnić multiwyszukiwarka FIDKAR, będąca swego rodzaju katalogiem rozproszonym. Dopiero jednak konieczność zastąpienia programu MAK używanego przez większość bibliotek członkowskich i wybór systemu Koha przyczyniły się do powstania centralnego katalogu w pełnym tego słowa znaczeniu.

1. Historia projektu i jego założenia

W 2010 roku za sprawą o. Janusza Kaczmarka OP pojawiła się polska implementacja systemu Koha, która posłużyła mu do utworze-

¹ Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu.

² Biblioteka Kolegium oo. Dominikanów w Krakowie.

³ Por. J. Witczak, *25 lat komputeryzacji bibliotek kościelnych w Polsce – dorobek Federacji FIDES*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 106 (2017), s. 333-342.

nia centralnego katalogu bibliotek dominikańskich na bazie katalogu Biblioteki Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie⁴. W 2013 roku, po dłuższym okresie analiz i porównań z innymi dostępnymi systemami, podczas XIX Walnego Zgromadzenia Federacji FIDES we Wrocławiu przyjęto dla niej i zaprezentowano właśnie to rozwiązanie. Zarząd podzielił opinię ojca Kaczmarka, że jest to rozwiązanie nowoczesne, otwarte na dostosowywanie do potrzeb, tanie i sprawdzone. Przyjęto, że należy utworzyć jeden katalog centralny w miejsce odrębnych katalogów poszczególnych bibliotek, podobnie jak zorganizowane są katalogi innych sieci bibliotecznych w Polsce, m.in. bibliotek publicznych korzystających z systemów MAK+ i SOWA. Wdrożenie przez federację systemu Koha jako następcy programu MAK poprzedzono testowym uruchomieniem w tym systemie przez o. J. Kaczmarka i z jego inicjatywy Elektronicznej Bibliografii Nauk Teologicznych (EBNT), co pozwoliło przetestować mechanizmy aktualizacji kartotek wzorcowych NUKAT i JHP BN.

Na 29 listopada 2013 roku przewodniczący Zarządu FIDES, ks. Jerzy Witczak, zaprosił do Biblioteki Księża Misjonarzy w Krakowie przedstawicieli bibliotek zainteresowanych udziałem we wspólnym projekcie. W spotkaniu uczestniczyli reprezentanci dwunastu bibliotek, niektórzy z nich w charakterze obserwatorów. W rezultacie przedstawiciele ośmiu bibliotek zdecydowali o utworzeniu wspólnego Centralnego Katalogu Bibliotek Kościelnych. Były to biblioteki: Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku, Księża Misjonarzy w Krakowie, Prowincji Bernardynów w Krakowie, Wyższego Seminarium Duchownego w Legnicy, Diecezjalna w Sandomierzu, Bobolanum w Warszawie, Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Warszawsko-Praskiej i Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu⁵. Przyjęto następujące założenia:

⁴ Więcej na ten temat: J. Kaczmarek, *Wdrożenie zintegrowanego systemu informatycznego dla bibliotek Koha w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1-2 (2011), s. 25-30.

⁵ Ostatecznie Biblioteka Bobolanum zrezygnowała z uczestnictwa we wspólnym projekcie i uruchomiła samodzielnie katalog w systemie Koha oraz podjęła czynną współpracę z NUKAT. Biblioteka Prowincji Bernardynów dotąd nie rozpoczęła jeszcze tworzenia katalogu komputerowego.

- katalog centralny utrzymywany w systemie Koha i umieszczony na serwerze FIDES;
- wspólna ujednolicona baza rekordów bibliograficznych (jeden opis – wiele zasobów);
- wspólny interfejs prezentacji danych bibliograficznych;
- wspólny mechanizm wypożyczalni (ale odrębni czytelnicy) i wsparcie dla wypożyczeń międzybibliotecznych;
- opracowanie formalne zgodne z kartoteką haseł wzorcowych NUKAT;
- opracowanie rzeczowe zgodne z kartoteką języka haseł przedmiotowych BN;
- włączenie katalogu do NUKAT, co oznacza obligatoryjne podjęcie współpracy czynnej bądź biernej bibliotek członkowskich z Centrum NUKAT;
- projekt w zamierzeniu samofinansujący się, na niezbędne prace informatyczne, stałe utrzymanie katalogu oraz na wynagrodzenie dla bibliotekarza systemowego biblioteki członkowskie będą wpłacać miesięcznie ustaloną składkę na konto FIDES.

Cztery pierwsze punkty wypływają ze specyfiki katalogu centralnego. Od strony technicznej przyjęte rozwiązanie pozwala uwolnić biblioteki od ciężaru zajmowania się infrastrukturą teleinformatyczną (poza działającym Internetem i sprawnymi komputerami z przeglądarką internetową). Aktualnie system działa na serwerze FIDES umieszczonym gościnnie w serwerowni Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu, ale równie dobrze można by w ogóle zrezygnować z utrzymywania własnego serwera i zakupić taką usługę w „chmurze”, czyli w firmie hostingowej. Do obsługi systemu dla wszystkich bibliotek wystarcza dzięki temu tylko jeden informatyk. W przypadku małych i średnich bibliotek kościelnych ten argument wydaje się kluczowy. Już utrzymywanie katalogu w systemie MAK nastęrczało niemałych kłopotów z serwisowaniem i aktualizacją oprogramowania, a tym bardziej z żadnego współczesnego systemu bibliotecznego nie da się korzystać bez fachowej obsługi informatycznej, na co większości bibliotek po prostu nie stać. Z kolei dla bibliotekarzy przyjęcie zasady „jeden opis – wiele zasobów” pozwala na optymalizację katalogo-

wania: opis sporządza i importuje tylko jedna biblioteka, kolejne dopisują jedynie swoje egzemplarze. To również powoduje spore oszczędności czasowe i finansowe. Wreszcie zadaniem katalogów centralnych jest wskazanie lokalizacji zasobów bibliotecznych, co pomaga czytelnikom w uzyskaniu informacji o miejscu przechowywania interesującego ich dokumentu. W ten sposób realizuje się główny cel, dla którego utworzono Federację FIDES: umożliwienie czytelnikom szerokiego i łatwego dostępu do informacji katalogowej i bibliograficznej.

Jeśli chodzi o zastosowanie kartotek wzorcowych, to wybór formalnej kartoteki NUKAT wydaje się oczywisty. Wiąże się to przede wszystkim z decyzją o nawiązaniu ścisłej współpracy z katalogiem NUKAT i pobieraniem z niego bibliograficznych rekordów wzorcowych jako rekordów referencyjnych. Większość bibliotek Federacji FIDES to biblioteki naukowe, a zatem ich współpraca z Centrum NUKAT ma charakter naturalny. Jedynie trudności natury technicznej wskutek używania programu MAK uniemożliwiały wcześniejsze rozpoczęcie współpracy. Także zasób i zakres literatury zawartej w katalogu NUKAT, współtworzonego również przez dwie największe biblioteki kościelne w Polsce: Bibliotekę Uniwersytecką Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II i Bibliotekę Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w znacznie większym stopniu niż w innych sieciach odpowiada profilowi zbiorów bibliotek federacji. Warto tu także wspomnieć o utrzymywaniu przez federację od 2001 roku na bieżąco aktualizowanej kopii Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (CKHW) NUKAT w postaci bazy MAK oraz na dystrybuowaniu jej na zlecenie NUKAT dla kilkudziesięciu bibliotek kościelnych i niekościelnych⁶. A zatem w wielu bibliotekach kościelnych posługiwano się już wcześniej tą

⁶ Do 2009 roku utrzymywaniem kopii i jej dystrybucją na płytach CD zajmował się ks. Krzysztof Gonet jako jednoosobowe Biuro ds. Komputeryzacji i Rozwoju Federacji FIDES; por. np. K. Gonet, *Sprawozdanie Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES za okres od 29 września 2006 do 3 września 2007 roku (od XII do XIII Walnego Zgromadzenia)*, w: *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce. Historia i współczesność*, pod red. H. Olszara i B. Warząchowskiej, Katowice 2009, s. 172-173. Od 2009 roku zainteresowane biblioteki pobierają kopię Centralnej Kartoteki Haseł Wzorcowych (CKHW) z serwera FIDES w postaci spakowanej bazy MAK.

kartoteką, a numery kontrolne formalnych rekordów wzorcowych dodawano do rekordów bibliograficznych, co przy migracji danych do nowego systemu pozwala na jednoznaczne powiązanie haseł z aktualną kartoteką.

Bardziej dyskusyjna była kwestia wyboru języka opracowania rzeczowego⁷. Katalog NUKAT pozwala na zastosowanie bądź języka KABA, bądź JHP Biblioteki Narodowej, jakkolwiek tym drugim posługują się tylko nieliczne biblioteki współpracujące z NUKAT. Zdecydowano się jednak na JHP BN z dwóch względów. Język ten stosowały już wcześniej niektóre biblioteki FIDES pracujące w systemie MAK, jego kartotekę wzorcową podłączano do katalogów tych bibliotek, a numery kontrolne wprowadzano do rekordów bibliograficznych. Drugi argument w opinii osób decydujących stanowiła większa nowoczesność i zarazem prostota tego języka. W szczególności chodziło tu o rozpoczętą już wcześniej ewolucję JHP BN, wyrażającą się w rezygnacji z określników formalnych i zastąpieniu ich tematami formalnymi. Potwierdzeniem słuszności podjętej decyzji stało się rychłe ogłoszenie przez Bibliotekę Narodową rozpoczęcia prac nad przekształceniem JHP BN w deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN)⁸.

Podczas krakowskiego spotkania zdecydowano również, że bazę wyjściową dla wspólnego projektu będzie stanowić katalog Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu. Spośród wszystkich uczestników porozumienia Biblioteka PWT dysponowała największym katalogiem druków zwartych w systemie MAK w formacie MARC21 prowadzonym od 1992 roku i liczącym około 91 tys. rekordów dobrej jakości, bez dubletów, z hasłami formalnymi i przedmiotowymi uporządkowanymi według kartotek wzorcowych NUKAT i JHP BN. Za pomocą narzędzi informatycznych utworzonych przez o. J. Kaczmarka rozpoczęto

⁷ Kwestię opracowania rzeczowego w Centralnym Katalogu FIDES wyczerpująco omawia Katarzyna Mituś w opracowaniu *Droga do jednolitego opracowania rzeczowego w Centralnym Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2016), s. 3-18.

⁸ Zob. np. J. Kalinowski, *Deskryptory Biblioteki Narodowej – narzędzie opracowania zbiorów w dobie sieci semantycznej*, „Bibliotekarz” 6 (2015), s. 4-9.

wkrótce kontrolę spójności tej bazy i usuwanie – jeszcze w systemie MAK – wykrytych błędów i braków, dotyczących głównie zawartości pola 008 i numerów ISBN, w celu przygotowania jej do importu do systemu Koha.

Równolegle trwały starania o zapewnienie formalnych podstaw funkcjonowania projektu. Zarząd FIDES mianował ks. Jerzego Witczaka kierownikiem katalogu centralnego, a poszczególne biblioteki podpisały z nim porozumienie o warunkach współpracy i wzajemnych zobowiązaniach stron. Ponadto po uzyskaniu aprobaty prowincjała Polskiej Prowincji Zakonu Kaznodziejskiego, o. Pawła Kozackiego OP, 27 maja 2014 roku zawarto porozumienie między Prowincją Dominikanów a Federacją FIDES o podjęciu współpracy z ojcem Januszem Kaczmarkiem OP i powierzeniu mu funkcji informatyka powstającego katalogu centralnego na okres trzech lat z możliwością przedłużenia.

Po półrocznym przygotowaniu projekt wszedł w fazę realizacji. W wyniku intensywnych prac informatycznych w Bibliotece PWT we Wrocławiu trwających ponad dwa tygodnie zimportowano z systemu MAK do Koha 91 214 rekordów bibliograficznych i dane dotyczące wypożyczalni oraz skonfigurowano nowy system. Katalog został oficjalnie uruchomiony 16 czerwca 2014 roku i chociaż zawierał początkowo tylko dane Biblioteki PWT we Wrocławiu, od początku nosi nazwę Centralnego Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES.

2. Proces tworzenia katalogu centralnego

Założeniem projektu jest bezstratne przeniesienie do nowego systemu całej informacji katalogowej o zasobach biblioteki oraz bazy czytelników wraz z informacjami o wypożyczeniach, jeśli uruchomiona była wypożyczalnia, a następnie konsolidacja danych bibliograficznych z całością katalogu. Proces ten jest wieloetapowy i zależy od jakości danych katalogowych biblioteki włączanej do katalogu centralnego. Włączenie katalogu lokalnego do katalogu wspólnego przebiega w następujących krokach:

1. Sprawdzenie i poprawienie oryginalnych rekordów w bazie MAK, tak aby były zgodne z tym, czego powinno się od nich oczekiwać. Chodzi tu zasadniczo o zawartość pól i podpól, o dane znajdujące się już w rekordach, a nie o uzupełnianie rekordów nowymi informacjami.
2. O ile w katalogu nie stosowano formatu MARC21 – konwersja do MARC21, na tyle poprawna, na ile stan rekordów na to pozwoli.
3. Analiza i poprawianie, gdzie zajdzie potrzeba (częściowo ręczne), informacji o egzemplarzach.
4. Analiza informacji o czytelnikach i wypożyczeniach, o ile była prowadzona wypożyczalnia elektroniczna. Ustalenie aktualnych kategorii czytelników.
5. Dołączenie tak poprawionego i skonwertowanego katalogu do katalogu wspólnego FIDES.
6. Wymiana automatyczna lokalnych rekordów na rekordy NUKAT – tam, gdzie to możliwe. Scalanie na podstawie numerów kontrolnych NUKAT z rekordami istniejącymi już w katalogu wspólnym.
7. Dla pozostałych rekordów automatyczne przygotowanie możliwych wymienników z NUKAT lub rekordów niewymienionych wcześniej z powodu braku odpowiedników i ręczne podejmowanie decyzji o wymianie, tak żeby zachować zasadę: jedno wydanie dzieła – jeden rekord w katalogu.
8. Wygenerowanie i konsolidacja z CKHW haseł formalnych i częściowo przedmiotowych występujących w rekordach, które nie zostały wymienione.

Od chwili uruchomienia w czerwcu 2014 roku do chwili obecnej włączono w ten sposób do katalogu centralnego dwanaście bibliotek. Tabela 1 przedstawia przebieg tego procesu według kolejności chronologicznej. Oprócz Biblioteki Sióstr Loretanek, która włączając się do katalogu centralnego, rozpoczęła od zera komputerowe katalogowanie księgozbioru, wszystkie pozostałe biblioteki przeszły kolejne wymienione wyżej etapy konwersji lokalnych katalogów z systemu MAK (jedynie Biblioteka Chrystusowców używała wcześniej systemu Horizon).

**Tabela 1. Włączanie bibliotek do Centralnego Katalogu FIDES
(dane własne)**

	Biblioteka	Siglum	Data włączenia	Liczba rekordów	Wymiana [%]
1	PWT we Wrocławiu	WR 194	16.06.2014	91 214	40
2	Księży Misjonarzy w Krakowie	KR 307	19.07.2014	60 497	16
3	Diecezjalna w Sandomierzu	SAND 001	01.10.2014	61 060	19
4	AWSD w Białymstoku	BSTOK 010	03.12.2014	28 644	58
5	WSD w Legnicy	LEG WSD	02.02.2015	70 534	25
6	WSD w Elblągu	ELB WSD	13.03.2015	23 175	45
7	WSD w Siedlcach	SIEDL WSD	05.07.2015	19 822	51
8	WSD we Włocławku	WŁ 004	09.09.2015	32 371	47
9	Sióstr Loretanek w Warszawie	WA 959	21.09.2015	0	
10	WSD Warszawa-Praga	WA 958	17.11.2015	31 640	44
11	WSD w Krakowie	KR WSD	01.12.2015	33 937	60
12	Księży Chrystusowców w Poznaniu	POZN TC	17.12.2015	67 686	58

Najważniejszą częścią całego procesu jest wymiana rekordów lokalnych na ujednocione rekordy NUKAT, które stanowią punkt odniesienia dla wszystkich katalogów lokalnych, włączanych do katalogu centralnego. Pierwszym jej etapem jest automatyczna wymiana dokonywana za pomocą skryptów będących autorskim rozwiązaniem o. J. Kaczmarka, na podstawie wielokryterialnej analizy rekordów oraz przy zachowaniu całkowitej pewności zgodności opisów bibliograficznych. Udział procentowy wymiany automatycznej, podany w ostatniej kolumnie tabeli 1, zależy od jakości lokalnego katalogu, ale też od charakteru zbiorów. Przykładowo dla Biblioteki PWT pomimo dobrej jakości rekordów wyniósł tylko 40 proc. ze względu na dużą liczbę teologicznej literatury w języku niemieckim, słabo reprezentowanej w NUKAT. Z kolei niskie wskaźniki dla Biblioteki Księży Misjonarzy i dla Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu wynikają również z dużej liczby starszych, niekompletnych rekordów.

Oprócz wymiany automatycznej każda biblioteka jest zobowiązana do przejrzenia przygotowanych automatycznie wykazów możliwych zamienników z NUKAT dla rekordów lokalnych i ich zaznaczenia na liście. Następnie tak przejrzone pliki są przeprocesowane w podobny sposób jak automatycznie wybrane zamienniki, co prowadzi do dalszej konsolidacji katalogu. Przykładowa pozycja takiego wykazu przedstawiona jest poniżej.

Fragment wykazu możliwych wymienników – jeden rekord

```
=LDR 01428nam a2200253 i 4500
=001 PWTWr0603365
=005 201.406.17021155.0
=008 061017s1967\\p\|||||00\|pol\|
=040 \\$aWR 194/jk$cWR 194/jk
=100 1\\$aMaruszewski, Mariusz$d(1932-1973).$0n
97071133$924611
=245 10$aPsychologia jako nauka o człowieku /$cM. Maru-
szewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski.
=250 \\$aWyd. 2.
=260 \\$aWarszawa :$b"Książka i Wiedza", $c1967.
=300 \\$a310, [4] s. :$bil. ;$c20 cm.
=504 \\$aBibliogr. s. [312].
=650 \9$aPsychologia$y20 w.$0p 200.463.5941$965006
=700 1\\$aReykowski, Janusz$d(1929 - ).$0n 94001773$9870
=700 1\\$aTomaszewski, Tadeusz$d(1910-2000).$0n
94200715$922831
=942 00$00$cBK
=952 \\$oII-19239
=989 \\$aSELFSELF:>000<$iPsychologia jako nauka o czło-
wieku / M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski.
- Wyd. 2. - Warszawa : „Książka i Wiedza”, 1967. - 310,
[4] s. : il. ; 20 cm.$m59530
=990 \\$a-NUKmatch:>064<$iPsychologia jako nauka o czło-
wieku / M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszew-
ski. - Warszawa : Książka i Wiedza, 1966. - 282, [5]
s. ; 20 cm. - (Biblioteka Samokształcenia Nauczycieli)
$nz200.584.6076
=990 \\$a-NUKmatch:>x<$iPsychologia jako nauka o czło-
wieku / M. Maruszewski, J. Reykowski, T. Tomaszewski. -
Wyd. 2. - Warszawa : Książka i Wiedza, 1967. - 310, [5]
s. : il. ; 20 cm.$nz200.496.8810
=999 \\$c59530$d59530
```

W dalszej kolejności stosuje się jeszcze inne metody konsolidacji: wyszukiwanie potencjalnych dubletów według tytułów i liczby stron, generowanie wykazu ewentualnych odpowiedników na podstawie

samych numerów ISBN, zestawienia rekordów, dla których brak odpowiedników w NUKAT jest mało prawdopodobny (np. dzieła wydane po polsku po 1945 roku). Za każdym razem jest wymagane przeglądanie tych wykazów przez bibliotekarzy danej biblioteki i zaznaczanie trafnych propozycji bądź wyszukiwanie ręczne w katalogu NUKAT. Dla rekordów, które jeszcze nie zostały wymienione na rekordy NUKAT, bardzo ważnym działaniem jest konsolidacja haseł formalnych. Tutaj znowu stosuje się metody informatyczne wspomagające ten proces. Biblioteki otrzymują wykazy propozycji wzorcowych odpowiedników dla haseł użytych w ich rekordach bibliograficznych, a po zaznaczeniu odpowiednich opcji przez bibliotekarzy informatyk systemowy przeprowadza operację wymiany i scalenia haseł wzorcowych.

Na wykonanie prac konsolidacyjnych biblioteki mają zasadniczo maksymalnie sześć miesięcy. Oczywiście nie zapewnia to jednak pełnego dopasowania do aktualnego zasobu katalogu NUKAT ani też pełnej realizacji zasady: „jedno wydanie dzieła – jeden rekord”. Literówki, inny sposób opracowania dzieł wielotomowych lub wydawnictw ciągłych, niekompletne rekordy – to niektóre z przyczyn. Konsolidacja jest zatem procesem ciągłym: dokonuje się jej również m.in. przy okazji katalogowania nowych pozycji i przeglądania katalogu, podczas prac konsolidacyjnych prowadzonych przez administratorów czy też okresowego automatycznego porównywania bazy z nowo utworzonymi rekordami w NUKAT.

Oprócz podstawowego katalogu biblioteki włączane do katalogu centralnego często posiadają jeszcze inne bazy: czasopism, starych druków, podręczników czy też prac dyplomowych. Docelowo wszystkie te bazy należy zintegrować w jednym katalogu, ale proces ten w przypadku dwunastu aktualnych uczestników projektu nie został jeszcze zakończony. Konsolidacja czasopism – bardzo pożądana z punktu widzenia czytelników – nie sprawia większych trudności ze względu na niewielką relatywnie liczbę tytułów. Dużo ciekawsza natomiast wydaje się konsolidacja katalogów starych druków. Siódmego czerwca 2016 roku jako pierwszy zaimportowano taki katalog Biblioteki PWT we Wrocławiu, liczący 9 893 rekordy. Tworzono go wcześniej na innej zasadzie: osobny rekord dla każdego druku (egzemplarza). Ponadto w tym przypadku opis każdego egzemplarza jest

zaopatrzone w informację o proveniencji i oprawie, a zatem scalanie rekordów jest trudniejsze. Zdecydowano zatem, aby dla starych druków multiplikować pola 561 i 563, zawierające oprócz treści uwag również informacje o bibliotece i sygnaturze (w podpolach 5 i 3). Utworzono też dodatkowe dwie kartoteki wzorcowe dla osób oraz ciał zbiorowych, które kontrolują zawartość przeznaczonych na ujednolicone proveniencje pól 900 i 910. Opisy starych druków Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu znalazły się już wcześniej we wspólnej bazie wraz z całym jej katalogiem lokalnym, kolejne są też katalogowane na bieżąco w NUKAT, czyli konsolidacja pomiędzy bibliotekami na tym polu również staje się faktem. Z powodu skomplikowanego opisu i wariantowości starych druków automatyczna wymiana nie wchodzi tu w grę, utrudnione jest nawet automatyczne wyszukiwanie możliwych do wymiany rekordów, zwłaszcza zaś decydowanie o wymianie wymaga specjalistycznej wiedzy oraz bardzo często porównywania opisu z egzemplarzem. Warto zauważyć również, że katalog NUKAT zawiera jeszcze stosunkowo mało rekordów dla starych druków, toteż dla wielu z nich brak jest wzorcowego punktu odniesienia oraz haseł wzorcowych. Z kolei dodanie do katalogu centralnego opisów prac dyplomowych (doktorskich i magisterskich), na razie tylko przez Bibliotekę Diecezjalną w Sandomierzu, powoduje pojawienie się dużej liczby rekordów bibliograficznych oraz haseł autorskich, które z założenia nie będą posiadać swoich odpowiedników w katalogu NUKAT. Jak bowiem wiadomo, do katalogu NUKAT można wprowadzać jedynie niepublikowane rozprawy doktorskie, a nie prace magisterskie. Także więc i z tych powodów nie należy spodziewać się w przyszłości pełnego ujednolicenia katalogu FIDES z katalogiem NUKAT.

Równoległe z pracami konsolidacyjnymi biblioteki od chwili włączenia prowadzą zwykłą działalność katalogową. Dla pozycji, które znajdują się już w katalogu wspólnym, polega to tylko na dopisaniu egzemplarza. Pozycje, które zawiera katalog NUKAT, katalogowane są poprzez skopiowanie opisu z NUKAT i dodanie egzemplarza. Pozycje, których brak zarówno w katalogu FIDES, jak i w NUKAT, powinny zostać skatalogowane wyłącznie poprzez klienta systemu Virtua w NUKAT i dopiero potem pobrane. Dla bibliotek, które jeszcze nie podjęły współpracy czynnej z NUKAT, dopuszcza się spo-

rządzenie opisu katalogowego w systemie Koha, ale z zaleceniem, że dotyczy to tylko starszych i rzadkich pozycji, natomiast dla nowości powinno się pewien czas odczekać, aby móc skorzystać z opisów, które zostaną utworzone przez inne biblioteki. Odnośnie do rekordów wprowadzonych wcześniej do katalogu centralnego z katalogów lokalnych, dla których brak odpowiedników w NUKAT, biblioteki współpracujące czynnie nie mają ogólnego obowiązku tworzenia dla nich nowych rekordów w NUKAT, jednak w przypadku dopisywania swojego egzemplarza taki obowiązek już istnieje. Ponadto przyjęła się praktyka tworzenia nowych rekordów w NUKAT m.in. dla przypadków podobnych wydań, np. w obrębie jednego roku, których rozróżnianie w procesach automatycznej wymiany powoduje największe trudności.

W trosce o wysoką jakość katalogu i o jego bezpieczeństwo poszczególne biblioteki oraz administratorzy mają do dyspozycji specjalne kontrolne narzędzia informatyczne. Są to m.in.: automat do sprawdzania duplikatów rekordów bibliograficznych i KHW, automat do sprawdzania spójności z NUKAT, automat do sprawdzania jakości nowych rekordów i automat do sprawdzania modyfikacji, ponieważ nie można modyfikować lokalnie rekordów NUKAT ani nie można modyfikować cudzych rekordów. Narzędzia te generują codzienne bądź cotygodniowe raporty rozsyłane pocztą elektroniczną.

Poniższy wykres przedstawia wzrost liczby rekordów w poszczególnych bibliotekach. Wzrost ten często bywa niewielki, jest bowiem wypadkową nowo katalogowanych pozycji oraz konsolidacji dubletów, rekordów wydawnictw ciągłych i wydawnictw wielotomowych o charakterze encyklopedycznym, które w NUKAT posiadają tylko jeden rekord. Według stanu z dnia 31 października 2016 roku liczebność katalogu centralnego wynosiła 308 225 rekordów, z czego 194 886 to rekordy pobrane z NUKAT, co stanowi 63,2 proc. Szczegółowe dane dla poszczególnych bibliotek zawiera tabela 2. Należy pamiętać, że te same rekordy są wykorzystywane przez wiele bibliotek, a więc całkowita liczba rekordów nie jest równa sumie liczebności katalogów poszczególnych bibliotek. Liczba rekordów egzemplarza w tym samym momencie wynosiła 820 587.

Współuczestnictwo bibliotek w Centralnym Katalogu FIDES połączone ze współkatalogowaniem w jednej bazie sprawia, że powstała w ten sposób swego rodzaju jedna biblioteka wirtualna. Osoby katalogujące w tych dwunastu bibliotekach kontaktują się ze sobą mailowo i telefonicznie, np. w celu jednoznacznego zidentyfikowania katalogowanych pozycji lub zgłoszenia możliwości wymiany czy też scalenia rekordów. Także modyfikacja lokalnego rekordu autorstwa innej biblioteki wymaga uprzedniej zgody. Analogicznie wygląda sprawa modyfikacji opisu przedmiotowego. Rodzi się zatem poczucie odpowiedzialności za wspólny katalog, a zarazem pewna solidarność wspólnotowa, która może być wsparciem dla bibliotekarzy pracujących często w bardzo nielicznych zespołach, a w połowie prowadzących swoje biblioteki jednoosobowo. Bardzo ważne jest też podnoszenie swoich kompetencji przez kontakt z innymi bibliotekami i bibliotekarzami kościelnymi zarówno na etapie wdrażania, jak i na etapie współpracy.

3. Współpraca z NUKAT

Jak już powiedziano, obligatoryjną częścią projektu Centralnego Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES jest podjęcie czynnej lub biernej współpracy z NUKAT. Katalog NUKAT stanowi z jednej strony źródło wzorcowych rekordów bibliograficznych oraz formalnych i przedmiotowych wraz z mechanizmem ich aktualizacji. Z drugiej strony współpraca czynna pozwala na wykorzystanie przy katalogowaniu nowych pozycji klienta systemu Virtua zapewniającego dostęp do pełnych kartotek wzorcowych, jak również umożliwia korzystanie z procedur kontrolnych Centrum NUKAT, co jest niezwykle ważne przy braku środków na zatrudnienie własnych administratorów. Nawiązanie współpracy z NUKAT współgra także z głównym celem Federacji FIDES, jakim jest upowszechnienie informacji o zasobach polskich bibliotek kościelnych.

W celu omówienia zasad współpracy Centralnego Katalogu z NUKAT ks. J. Witczak i o. J. Kaczmarek 9 lipca 2014 roku odbyli rozmowę z kierownictwem Centrum NUKAT. Projekt FIDES spotkał się z bardzo życzliwym przyjęciem. Ustalono, że Centrum będzie

traktować konsorcjum FIDES jako federację oddzielnych bibliotek. Umożliwi to każdej z nich podjęcie współpracy w dogodnym dla niej terminie i w odpowiadającym jej zakresie. Każda biblioteka zacznie współpracę z NUKAT od pobierania danych (współpraca bierna) i sama podejmie decyzję, kiedy będzie gotowa na wprowadzanie danych do NUKAT (współpraca czynna). Ze względu na korzystanie z jednego systemu komputerowego przez wszystkie biblioteki jako informatyka podawać się będzie w umowie informatyka katalogu FIDES. Tego samego dnia podpisano również pierwsze porozumienie o współpracy biernej z NUKAT, dotyczące Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

Po krótkim czasie nastąpiło faktyczne rozpoczęcie współpracy. Siedemnastego lipca 2014 roku dodano do NUKAT pierwszy symbol biblioteki WR_194, a 22 lipca 2014 roku pierwszy symbol KR_307 (Biblioteka Księży Misjonarzy w Krakowie). Dla kolejnych bibliotek data rozpoczęcia współpracy biernej jest zbliżona do daty włączenia do katalogu podanej w tabeli 1. Następnie, po odbyciu szkolenia online i uczestnictwie przedstawicieli dwóch pierwszych bibliotek (WR_194 i KR_307) w szkoleniu w Centrum NUKAT w dniach 6-8 października 2014 roku, rozpoczął się etap współpracy czynnej tych bibliotek. Już w październiku wprowadziły one do katalogu NUKAT pierwsze rekordy swojego autorstwa. Do chwili obecnej dziewięć bibliotek konsorcjum rozszerzyło zakres współpracy z katalogiem NUKAT. Bibliotekarze z tych bibliotek nabyli uprawnienia pozwalające na katalogowanie w bazie NUKAT. Stan współpracy biernej i czynnej przedstawia tabela 2.

Tabelę ułożono chronologicznie według daty dołączenia do projektu. W kolumnie trzeciej podana jest liczba rekordów pobranych przez poszczególne biblioteki, a właściwie rekordów, do których w NUKAT dopisany jest ich symbol. W czwartej kolumnie obliczono udział procentowy rekordów NUKAT w całości katalogu każdej z bibliotek, związane z postępem w konsolidacji i charakterem zbiorów, jak to już omówiono wyżej. Kolumna piąta i szósta prezentują liczbę rekordów bibliograficznych i KHW wprowadzonych przez biblioteki do katalogu NUKAT do 31 października 2016 roku. Traktując łącznie biblioteki członkowskie jako jedną „bibliotekę wirtualną”, otrzymuje się liczby sumaryczne: 6 774 rekordy bibliograficzne, 3 271 rekordów KHW.

Tabela 2. Statystyka Centralnego Katalogu FIDES z dnia 31.10.2016

Biblioteka	Rekordy	Z NUKAT	Udział [%]	Rekordy bibliograficzne	Rekordy KHW
WR 194	110 449	73 071	66,2	2 215	1 611
KR 307	58 890	45 426	77,1	1 179	703
SAND 001	57 403	41 752	72,7	1 039	358
BSTOK 010	34 321	30 992	90,3	851	207
LEG WSD	68 549	42 363	61,8	255	126
ELB WSD	25 234	21 972	87,1	0	0
SIEDL WSD	24 749	22 356	90,3	0	0
WŁ 004	47 116	40 315	85,6	994	193
WA 959	9 238	8 957	97,0	0	0
WA 958	33 562	29 361	87,5	101	13
KR WSD	35 398	32 224	91,0	125	55
POZN TC	69 874	58 098	83,1	15	5
FIDES	308 225	194 886	63,2	6 774	3 271

Jak wiadomo, dwanaście bibliotek FIDES współtworzących obecnie katalog centralny to nie jedyne biblioteki federacji współpracujące z NUKAT. Od początku współtworzą NUKAT biblioteki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (w systemie VTLIS Virtua). Jest to także Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi i Biblioteka Diecezjalna w Toruniu⁹, pracujące w dużych systemach zintegrowanych. Z NUKAT współpracują także dwie biblioteki dominikańskie: Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie i Instytutu Tomistycznego w Warszawie, w ramach wspomnianego centralnego katalogu bibliotek dominikańskich w systemie Koha. W ostatnim czasie współpracę z NUKAT podjęły dwie biblioteki warszawskie, które również wdrożyły ten system: Biblioteka Bobolanum i Bibliote-

⁹ B. Dygdała, *Komputeryzacja Biblioteki Diecezjalnej w Toruniu: od MAK do NUKAT*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2 (2016), s. 19-30.

ka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Natomiast Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach współpracuje z NUKAT za pośrednictwem swojej biblioteki głównej, korzystając z systemu ProLib. Łącznie do NUKAT należy zatem aż dwadzieścia jeden bibliotek FIDES. Można spróbować porównać wkład do NUKAT bibliotek tworzących katalog FIDES z wkładem pozostałych współpracujących bibliotek federacji, traktując je jako jedną całość. Wyniki tego porównania przedstawia tabela 3. Główny wniosek, jaki stąd wypływa, to znaczna wielkość i różnorodność połączonych księgozbiorów bibliotek uczestniczących w katalogu centralnym – prawie 195 tys. niepowtarzających się rekordów pobranych z NUKAT. Zważywszy, że stanowi to tylko niecałe 2/3 (63,2 proc.) całego skatalogowanego zbioru, widać, jak ważna jest obecność informacji o tych zbiorach w katalogu NUKAT.

Tabela 3. Rekordy pobrane i wprowadzone z/do NUKAT do 31.10.2016 (bez analitycznych)

Biblioteka	Symbol	Pobrane z NUKAT	Wprowadzone bibliograficzne
Katolicki Uniwersytet Lubelski	LUBL KUL	510 843	90 891
Centralny Katalog FIDES		194 886	6 774
UPJPII, Kraków	KR 295	144 179	67 520
Kolegium Dominikanów, Kraków	KR 253	127 689	16 165
UKSW, Warszawa	WA 392	101 302	123
Instytut Tomistyczny, Warszawa	WA ITOM	49 574	1 270
Diecezjalna, Toruń	TOR 048	34 930	1 535
Bobolanum, Warszawa	WA 732	21 798	227
Biblioteka Teologiczna, Katowice*	KAT U/29	21 793	1 504
WSD, Łódź	Ł 177	13 555	870

* Dane z 31.08.2016.

Siłą rzeczy wkład tych bibliotek w tworzenie NUKAT nie może być znaczący z racji czasowych, niemniej jednak w ciągu dwóch lat stanowi on przykładowo 10 proc. danych wprowadzonych przez piętnaście lat przez Bibliotekę UPJPII. Trudne do zmierzenia, ale istotne są też liczne modyfikacje rekordów NUKAT (bibliograficznych i formalnych) oraz likwidowane dublety związane z prowadzonymi działaniami konsolidacyjnymi. Ale nie to jest najważniejsze. Przede wszystkim dzięki współpracy na platformie NUKAT znacznej grupy bibliotek kościelnych mogą one odnosić teraz większe korzyści ze współkatalogowania specyficznej literatury teologicznej i religijnej, co wcześniej dla bibliotek stosujących program MAK nie było możliwe. Ponadto każda, nawet niewielka biblioteka kościelna ma możliwość wzbogacenia katalogu NUKAT o unikatowe publikacje lokalne bądź zagraniczne, których – jak wynika ze statystyk – biblioteki te posiadają niemało.

Warto wspomnieć również o korzyściach, jakie odnoszą bibliotekarze pracujący w ramach katalogu centralnego FIDES dzięki uczestnictwu w NUKAT: ustawiczne bezpłatne szkolenia online, współkatalogowanie oraz instrukcje administratorów NUKAT, przepływ informacji, udział w konferencjach – to wszystko służy podnoszeniu kompetencji zawodowych. Uzyskanie uprawnień do wprowadzania danych do NUKAT stanowi dla nich swoistą nobilitację i powinno sprzyjać dostrzeżeniu roli bibliotekarzy przez władze instytucji kościelnych. Na miarę skromnych możliwości współpracownicy katalogu FIDES włączają się również w prace nad rozwojem NUKAT. M.in. Katarzyna Mituś z Biblioteki Księży Misjonarzy w Krakowie, pełniąca funkcję bibliotekarza systemowego katalogu wspólnego, uczestniczy w spotkaniach zespołu ds. rozwoju standardów bibliograficznych. Wkład bibliotek FIDES docenia również kierownictwo Centrum NUKAT. Znamiennym tego wyrazem było zorganizowanie przez Centrum NUKAT 14 września 2016 roku, podczas XXII Walnego Zgromadzenia Federacji w Warszawie, specjalnej sesji w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Słowo wstępne wygłosiła kierownik centrum, Ewa Kobierska-Maciuszko. Następnie głos zabrali: Bożena Rogoźnicka (*Współpraca z katalogiem NUKAT – wyzwanie czy wsparcie dla bibliotekarza*); Jacek Laskowski (*Przejrzystość segmentu religijnego bazy NUKAT – postulat precyzyjności w opracowaniu*

formalnym i przedmiotowym dokumentów chrześcijańskich i chrześcijaństwa dotyczących) oraz Leszek Śnieżko i Magdalena Rowińska (*RDA okiem teoretyka i praktyka*)¹⁰.

Ze względu na stosowanie do opracowania rzeczowego języka haśle przedmiotowych BN, a w przyszłości deskryptorów BN, utrzymywane są również stałe kontakty z Biblioteką Narodową. Biblioteki FIDES reprezentuje w Zespole ds. Rozwoju Deskryptorów Biblioteki Narodowej Katarzyna Mituś, okazjnie w spotkaniach roboczych w Bibliotece Narodowej uczestniczyli ks. J. Witczak i o. J. Kaczmarek. Sprawa wdrożenia DBN w miejsce JHP BN w katalogu NUKAT jest szczególnie interesująca i wymagająca uwagi oraz trudna od strony informatycznej. Będzie w przyszłości stanowić duże wyzwanie dla bibliotek tworzących Centralny Katalog FIDES, ale wyzwanie przyjęte świadomie i z nadzieją na udoskonalenie narzędzi wyszukiwawczych.

Zakończenie

Po dziesięciu latach funkcjonowania Centralnego Katalogu FIDES w postaci bazy MAK na CD-ROM i po kolejnych dziesięciu latach funkcjonowania „katalogu rozproszonego”, czyli multiwyszukiwarki FIDKAR, Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES zaczęła tworzyć katalog centralny w pełnym znaczeniu tego słowa. Należy mieć nadzieję, że podążanie za postępem będzie dobrze służyć czytelnikom i bibliotekarzom przynajmniej przez następne dziesięć lat.

Po dwóch latach projekt wciąż jednak pozostaje w stadium początkowym, zarówno jeśli chodzi o samą zawartość katalogu, jak i pod względem liczby bibliotek członkowskich. W tym drugim aspekcie w ostatnim roku nastąpiło nawet zahamowanie i brak nowych zgłoszeń. Byłoby interesujące przebadanie przyczyn tego zjawiska. Inną ciekawą perspektywą badawczą, jaka się otwiera, byłaby analiza statystyczna skatalogowanych zasobów bibliotek należących do katalogu centralnego i porównanie ich pomiędzy sobą, jak też z innymi bibliotekami i katalogiem NUKAT.

¹⁰ 22. *Walne Zgromadzenie*, <http://www.fides.org.pl/index.php/dzialalnosc/154-22-walne-zgromadzenie>, 15.11.2016.

Na koniec warto zauważyć, że uruchomienie Centralnego Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w systemie Koha w wersji społecznościowej było jedną z pierwszych polskich implementacji tego zintegrowanego systemu bibliotecznego i zarazem trzecią udaną próbą (po Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego oo. Dominikanów w Krakowie i Bibliotece Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego) wykorzystania go do współpracy z katalogiem NUKAT. W ciągu ostatnich dwóch lat w Polsce nastąpił znaczący wzrost liczby bibliotek stosujących to oprogramowanie, na co częściowy wpływ mogło mieć też powodzenie projektu FIDES. Wzrost popularności systemu Koha gwarantuje większe bezpieczeństwo informatyczne projektu i jeszcze lepsze dostosowanie oprogramowania do warunków polskich. Stanowi to zarazem dobry prognostyk w perspektywie ewentualnej zmiany w przyszłości systemu Koha na otwarty system nowej generacji, taki jak na przykład rozwijany przy pomocy firmy EBSCO projekt platformy FOLIO (akronim: *the future of libraries is open*)¹¹, w którym bierze również udział firma ByWater Solutions – największa amerykańska firma, która serwisuje Koha w bibliotekach. Przyszłość Centralnego Katalogu FIDES jest więc również otwarta.

Bibliografia

- [Dwudzieste drugie] 22. Walne Zgromadzenie, <http://www.fides.org.pl/index.php/dzialalnosc/154-22-walne-zgromadzenie> (15.11.2016).
- Dygdała Bogusław (2016). Komputeryzacja Biblioteki Diecezjalnej w Toruniu: od MAK do NUKAT. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2016), s. 19-30.
- FOLIO, <https://www.folio.org/> (15.11.2016).
- Gonet Krzysztof (2009). Sprawozdanie Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES za okres od 29 września 2006 do 3 września 2007 roku (od XII do XIII Walnego Zgromadzenia). W: Henryk Olszar, Bogumiła Warząchowska (red.), *Biblioteki kościelne i klasztorne w Polsce. Historia i współczesność* (s. 172-173). Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Kaczmarek Janusz (2011). Wdrożenie zintegrowanego systemu informatycznego dla bibliotek Koha w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicz-

¹¹ FOLIO, <https://www.folio.org/>, 15.11.2016.

nego oo. Dominikanów w Krakowie. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 1-2 (2011), s. 25-30.

Kalinowski Jakub (2015). Deskryptory Biblioteki Narodowej – narzędzie opracowania zbiorów w dobie sieci semantycznej. *Bibliotekarz* 6 (2015), s. 4-9.

Mituś Katarzyna (2016). Droga do jednolitego opracowania rzeczowego w Centralnym Katalogu Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. *Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych* 2 (2016), s. 3-18.

Witczak Jerzy (2016). 25 lat komputeryzacji bibliotek kościelnych w Polsce – dorobek Federacji FIDES. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* 106 (2017), s. 333-342.

Streszczenie

Szesnastego czerwca 2014 roku uruchomiono Centralny Katalog Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES w systemie Koha. Działa on na zasadzie „jeden opis – wiele zasobów”, źródłem zaś opisów bibliograficznych jest katalog NUKAT, przy czym wykorzystuje się kartoteki wzorcowe NUKAT i JHP BN. Dotychczas przeniesiono bądź włączono do niego katalogi dwunastu bibliotek, w tym dziesięciu z systemu MAK. Proces wymiany rekordów i ich konsolidacji jest częściowo automatyczny, a częściowo wspomagany komputerowo. Wszystkie biblioteki członkowskie podjęły współpracę, w większości czynną, z katalogiem NUKAT, co jest wymogiem udziału w projekcie. Uczestnictwo w katalogu centralnym podnosi kompetencje zawodowe bibliotekarzy i wpływa na promocję samych bibliotek oraz ich zasobów.

Słowa kluczowe

Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES, katalogi centralne, komputeryzacja, Koha (system informatyczny), NUKAT

THE CENTRAL CATALOGUE OF FEDERATION OF THE CHURCH LIBRARIES FIDES IN THE KOHA SYSTEM

Summary

On June 16, 2014, the Central Catalogue of Federation of the Church Libraries FIDES had been launched using Koha system. It operates on the basis of „one description – many resources” principle, with NUKAT cata-

logue as the source of bibliographic references, and uses both NUKAT and JHP BN authority files. The catalogues of twelve libraries have already been moved or included in the Catalogue, ten of them from the MAK system. The process of exchanging records and consolidating them is partially automated and partially computer-aided. All member libraries have undertaken cooperation, mostly active, with the NUKAT catalogue, which is the requirement for participation in the project. Participation in the central catalogue raises professional competence of librarians and affects the promotion of libraries and their collections.

Keywords

Federation of the Church Libraries FIDES, central catalogues, computerization, Koha (computer system), NUKAT